

KIESLOWSKI VE ÜÇ RENK: MAVİ

Arş. Gör. Ayşe TAŞ
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

Doğu Avrupa sinemasının usta yönetmenlerinden Kieslowski'nin "Mavi" adlı filmi, 1993 Venedik film festivalinde "en iyi film", "en iyi kadın oyuncu", "en iyi kamera dallarında" Altın Aslan ödülleriyle kazanmıştır. Fransız Bayrağının "mavi", "beyaz" ve "kırmızı" renkleriyle özdeş olan, "özgürlük", "eşitlik" ve "kardeşlik" kavramlarını ele alan yönetmen, Fransız Devrimi'nin dünyaya yaydığı ve evrensel kıldığı bu üç tema ile trilojisini oluşturur.

Var olduğundan beri eğlence misyonunu hiç yitirmeyen sinema, salt sanat olarak ele alındığında, bir anlamda masallardaki "çirkin ördek yavrusu"na benzetilebilir. Bir başka deyişle, dilini, tarihini, kuramını okumaya, anlamaya, geldiğinde dışlanan sinema, sanat sayfalarında, festivallerde veya film reklamlarında çok güzel bir kuğu kuşuna dönüşmektedir(1). İşte biz de bu kaygıyla Kieslowski'nin "Mavi" filminden yola çıkarak, Polonya sinemasına ve yönetmenin sanat anlayışına da değinmek istiyoruz.

Doğu Avrupa, özel olarak da Polonya Sineması, ulusal tarihini ve gündelik yaşam işleyişini siyasal, kültürel, sosyal boyutları ve kendine özgü tarzıyla tartışan, sorgulayan ve bu anlamda da politize olmuş bir sinemadır.

Sözkonusu sinemada kullanılan sinemasal dil ve anlayış, bizim alıştığımız Amerikan, Hollywood sinemacılığı tarzından farklılıklar gösterir. Yaşamı her boyutuyla sorgulayan Polonya Sineması, ele aldığı olaylar ve kişilerle gündelik yaşamın kendi iç çelişkilerini tartışırken, bir yandan da izleyicisine soyutlama yapma olanağı tanır. Bu anlamda yaşanan dünyayı gerçekliğin sınırlarını zorlayarak, kendine özgü sinemasal dili ile çözümlenmeye çalışır (2).

Sinema dünyasına pek çok usta yönetmen kazandırmış Doğu Avrupa ve Polonya Sinemasının en belirgin özelliği; sinemasal dili, diğer tüm sanatsal dillerle en çok da şirle kardeş kılan bir yapısının olmasıdır.

Türk sinema izleyicisinin, özellikle seksenli yıllardan itibaren yakından tanıdığı Kieslowski, Hz. Musa'nın on emrini yorumladığı Dekalog denemelerinden, "Öldürme Üzerine Küçük Bir Film" ve "Aşk Üzerine Küçük Bir Film" ile yaratıcılığını ve kendine özgü tarzını kanıtlayarak, sinema severlerin yüreklerinde ve kafalarında iz bırakabilmiştir.

Polonyalı yönetmen Kieslowski, Varşova'da doğmuş ve Lodz Devlet Tiyatro ve Sinema bölümünü bitirmiştir. İlk çalışması olan "Tramvay" adlı kısa metrajlı filmini de, öğrencilik yıllarında çeken Kieslowski, bu yıllardan itibaren, televizyon için uzun metrajlı filmler ve belgeseller yapmıştır(3). Böylece gitgide daha incelikli ve özgün bir tarz geliştirerek her yaptığı filmle sesini duyurmayı başarmıştır. Bu arada belirtmeliyiz ki, koşulların zor olduğu bir ülkenin sinemacısı olan Kieslowski, herşeye rağmen, Polonyada'ki siyasal çalkantıların onu olumsuz etkilemediğini söyler. Kendisini şanslı bir sinemacı kuşağından sayan yönetmen bir söyleşide şöyle demektedir: "... değişim dönemlerinde çalışmak kolaydır, biz isyancı bir kuşaktık, bu anlamda da şanslıyız aslında"(4).

Usta yönetmenin sinema sanatına baktığımızda, hemen hemen tüm filmlerinde "kaderci" bir boyutun olduğunu görürüz. Yönetmenin tüm filmleri "insan" üzerine kuruludur. İnsanın yabancılaşmışlığı, yalnızlığı, çaresizliği, aşkları, ölümü. Onun tüm sanatsal kaygısı bu kavramlarla çerçevelenmiştir. Dostoyevski ve Camus'den aldığı söylediği gerçekliği algılama biçimi ve bu bağlamda, "karamsarlık" filmlerinde yoğun olarak işlenir.

Karamsar olduğunu açıkça belirten yönetmen, sinemada, "umut", "sükunet", "berraklık" ve bazen de "mutluluk" aradığını söyler. Ona göre sinema yapmak, "nasıl olduğumuz" sorusuna yanıt aramaktır. Sinema yoluyla kendisini keşfettiğini söyleyen yönetmen, "sorular ortaya attığını ama asla çözümler önermediğini" belirtir(5).

Kieslowski'nin sinemasındaki temel öznenin, herşeyden çok "insan" olduğu bir gerçektir. Bir konuşmasında bunu şöyle ifade eder: "Ben insanın dışındaki herşeyi elemeye çalışıyorum, tabii bu da beni, insanın metafiziğine yaklaşıyor" (6).

Sinemada en zor şeyin "basitliğe" ulaşmak olduğunu düşünür Kieslowski. Sanat yaşamının başlangıcından bugüne onun için en zor şey, anlamda basitliği yakalamak ve kahramanlarını da bu yönde motive etmektir. Bunu yaparken filmdeki kahramanlarını kendi hallerine bırakır ve insanın doğasının en temel yanını, kendi kendine çözümlüşünü seyreder. Sinemasında, evrensel konuları anlatmak istediğini belirten yönetmen, bunu, bir insanı diğerinden ayıran özgül perspektiften yapmaya çalıştığını söyler (7).

Kieslowski'nin filmleri, bir parça karamsarlık, bir parça dinsel tonlama ve bir parça mistizm içerse de sonuçta yoğun bir "düşünce" ve "tartışma" yumağı haline gelir.

Yönetmenin üç renk üçlemesinden "Mavi" adlı film bir özgürlük arayışının öyküsüdür. Özgün, farklı ve çarpıcı bir öyküdür bu. Film, tekerlek düzeyinden çekilmiş bir araba görüntüsü ve hemen ardından ürkütücü bir kaza sahnesiyle başlar. Ünlü bir besteci olan kocasını ve küçük kızını bu kazada kaybeden Julie'nin hastanede mutsuz, umutsuz ve çaresiz dünyasına tanık oluruz. Korkunç kazada ailesini kaybetmesiyle tüm inanç ve değerlerini yitirme noktasına gelen Julie, hastanedeysen, beceremeyeceği bir intihar girişiminde bulunur. Kocasının ve kızının ölüm haberlerini bir hastane görevlisinin soğukkanlı sesinden öğrenişi ve ardından çok sevdiği bu iki insanın cenaze törenlerini bir el televizyonundan, battaniye altında gözleri yaşlı izleyişi... Ve Julie'nin özgürleşme sürecini başlatan dayanılmaz acı.

Filmin başlangıcını oluşturan bu bölüm bizi hemen etkisi altına alır. Ancak biraz da şaşırtan bir etkidir bu. Şöyle ki, "Mavi" renginin simgelediği özgürlük kavramı, Fransız Devrimi ile tüm dünyaya yayılan toplumsal bir kavramdır. Ancak Kieslowski, filmin bu başlangıcıyla "bireysel özgürlük" arayışını tartışacaktır. Belki de yönetmen siyasal ve toplumsal özgürlüğün ancak bireysel özgürlüğün var olduğunda söz konusu olabileceğinin bilinciy-le, öyküyü böylesi bir metaforla kurgulamış olabilir.

İyileştiginde hastaneden çıkan Julie, acıyla dolu ve inançsız bir yürekle yaşama geri döner. Ama isteksiz bir dönüştür bu. Artık hiç bir şey eskisi gibi olamayacaktır. O'na geçmişi hatırlatan herşeyden kurtulmak istemektedir. Yaşadığı evi satılığa çıkarır, çantasındakileri boşaltır ve yakar, kızlık soyadına geri döner. Eskiye ait sadece mavi renkli taşlardan oluşan bir avizeyi yanına alarak, şehrin varoşlarında bir apartman katına taşınır. Ancak geçmişi unutmak kolay değildir. Kocasının Avrupa Birliği için bestelemekte olduğu konçertonun melodisi, peşini bırakmaz. Kendi başına kaldığı sessizlik anla-

rında sürekli melodiyi duyar. Hemen belirtmeliyiz ki, filmde müzik adeta bir başrol oyuncusu gibi kullanılmıştır. Müzik, Julie'yi takip eden geçmişidir sanki. Kocasının bestelemekte olduğu konçerto, Avrupa Birliği Şenliği'nde, on iki ayrı şehirde, on iki ayrı orkestra tarafından aynı anda ve sadece bir kez çalınmak üzere yorumlanmış bir müziktir.

Julie,yeni hayatında onu bağımlı kılan, özgürleşmekten alıkoyan hiç bir şey olmasını istemez. Filmin bir sahnesinde "Hiç bir şey önemli değildir, hiç bir şeye inanmak istemiyorum. Ne anı, ne arkadaş, ne de aşk, bunların hepsi tuzaktır"der. Ama yine de hayatına kat komşusu bir fahişe, bir sokak flütçüsü, kazaya tanık olmuş otostopçu bir genç, kocasının yardımcısı ve ona aşık bir adam bir şekilde girerler.Ve tüm bu insanlar ona yaşama dair birşeyleri yeniden öğretirler.

Filmin devamında Julie, kocasıyla ilgili bir televizyon programında kocasının bir sevgilisi olduğunu tesadüfen öğrenir.Bu durumda yaşam onu bambaşka bir noktaya getirir. Kocasının sevgilisiyle tanışır ve aralarında gerçek bir aşkın yaşanmış olduğunu hisseder. Hatta"sevgili" kocasından bir bebek beklemektedir. Bunu öğrenen Julie, daha önce satılığa çıkardığı evin satışını durdurur ve kocasından olan bebeğin bu evde büyümesi dileğinde bulunmak için "sevgili"yi eve davet eder.Böylece Julie'nin yaşama olan inançsız bakışı değişir ve yaşam onun için tekrar anlam kazanmaya başlar.

Böylece, yönetmenin "özgürlük" ve "aşk"a dair düşünceleri Julie'nin öyküsünde somutlaşır. "Özgürlüğün" bir yanılgı "aşkın" da özgürlük karşıtı bir şey olduğunu düşünen yönetmen Kieslowski, kendisi ile yapılan bir söyleşide bunu şu şekilde ifade eder: "Aşık olduğumuzda özgürlüğümüzü terk ediyor ve aşık olduğumuz kişiye bağımlı hale geliyoruz, bu bir köpek, televizyon yani hoşumuza giden bir başka şey için de geçerli.İnsan sürekli özgürlüğü arar ama ona ulaşamaz, özgürlük olanaksızdır, film konusudur(8)".

Yönetmenin bu konudaki düşüncelerini belirttiikten sonra filmin genel değerlendirmesini yapabiliriz. Filmin tümüne sindirilmiş kaderci bir bakış sözkonusudur. Birbirini izleyen tesadüfler bu anlayışın en önemli göstergeleridir. Tesadüfen olan bir kaza, bu kazayı tesadüfen gören bir otostopçu, Julie'nin, kocasının bir sevgilisi olduğunu tesadüfen öğrenmesi, hatta bunu öğrendiği televizyon programını tesadüfen izlemesi ve bunun gibi bir dizi tesadüfler filmde yer alır.

Film, Julie'nin öyküsüyle özgürlük arayışını tartışırken, yaşamın acı-

masız ve gerçek boyutunu da sorgular. Huzurevinde yaşayan ve izlediği televizyonun yarattığı dünyayı "gerçek dünya" olarak algılayan, böylece kızını hatırlayamayacak kadar gerçeklik duygusunu yitirmiş bir anne, mahkemede Fransızca bilmediği için dinlenmeyen bir sanık, striptiz yapmayı sevdiğini söyleyen ve buna inanan bir komşu, Avrupa Birliği için başlanmış ama bitirilememiş bir konçerto ve bunu bitirmeye çabalayan bir aşık, apartmanda bir fahişenin oturmasını istemediği için imza toplayan bir kadın ve bu imzayı vermeyen başka bir kadın. Ve işte Paris'te geçen bu öyküyle yaşamdan sunulan bir kesit.

Sinema dili açısından bakıldığında, filmin anlatımı, kurgusu ve kamera son derece başarılı. Juliette Binoche'nin oyunculuğu ise belleklerde iz bırakacak kadar güçlü.

"Üç Renk" üçlemesinden sonra sinemayı bırakacağını açıklayan Kieslowski, bunun yanı sıra, sinemayı tamamıyla bırakmadığını, senaryolar yazarak ve sinema okullarında ders vererek başka bir boyutuyla sinemaya devam edeceğini de belirtmiştir(9).

"Mavi" filmi ile ilgili bu yazıyı yine aynı filmin finalinden bir şiirle bitirebiliriz.

Diller Susacak
Bilgi Uçacak
Geriye Sadece İman, Umut ve Aşk Kalacak
Bunlardan En Büyüğü de "AŞKTIR".

DİPNOTLAR

1. Giovanni Vincenti, **Sinemannın Yüzyılı**, Çev. Engin Ayça, 1. Baskı, İstanbul, Evrensel Kültür Kitaplığı, 1993, s.9.
2. Zahit Atam, "Doğu Avrupa Sineması Üzerine Birkaç Kısa Not", **Görüntü** Sayı:2, Mart 1994, s.30.
3. Halil Beytaş, "Kieslowski Anlatıyor", **Hürriyet Gösteri**, Mart 1994 s.32.
4. A.g.y, s.33.
5. A.g.y, s.31.
6. Atam, a.g.m, s.32
7. **Hürriyet Gösteri**, Mart 1994, s.32.
8. A.g.y, s.34.
9. "Neden Sinemayı Bırakıyorum", Çev. Alin Taşçıyan, **Milliyet Sanat Dergisi**, Sayı:344, 15 Eylül 1994, s.37.